

OLIVA, Salvador (2006): *Tractat d'elocució. L'elocució del vers i de la prosa en el teatre*. Barcelona: Empúries, 174 p.

La publicació d'un llibre que porti el títol de *tractat* (com de *manual* o d'*introducció*), ni que sigui pel que suposa de visió global i d'intent de sistematització d'una matèria, hauria de ser sempre motiu de congratulació. Una congratulació que es justifica encara més quan el llibre és, com el cas que ara ens ocupa, dins el context cultural en què apareix, el primer que es publica sobre la matèria en qüestió i, a més, el seu autor n'és un expert reputat.

Tanmateix, per fer justícia no em sé estar d'esmentar aquí –més encara quan el llibre que ressenyo no ho fa– el volumet *Elocució i ortologia catalanes* de Francesc Vallverdú (Barcelona, Jonc, 1986, 50 p.): és clar que la seva volada (v. l'esquematisme de les p. 13-36), el seu objectiu (el subtítol del llibre deia «per a ús de locutors de ràdio i televisió») i els seus plantejaments (més acostats a l'ortologia que a l'elocució) romanen prou allunyats dels del *Tractat* d'Oliva, però tanmateix va omplir en el seu moment un important buit i conserva tot d'aspectes perfectament vàlids encara ara (tant de bo el tinguessin més present alguns presentadors de l'actual televisió en català!).

Salvador Oliva no només és l'estudiós que més i millors pàgines ha dedicat als temes de mètrica, sinó que a més a més, com a poeta i traductor, ha conreat el vers i, per tant, ha pogut constatar, des d'aquests vessants teòric i pràctic, el paper cabdal que juga l'elocució a l'hora de *dir* els versos. Segur que Oliva (que pot escriure al seu *Tractat* que «l'únic criteri fiable» per diferenciar el vers de la prosa «és l'auditiu», p. 17) subscriuria l'afirmació de Carles Riba que «la poesia és per ser realitzada en la veu», que «com el cant, la poesia no es perfà fins que una veu la diu» i que «fins en les nostres lectures íntimes, interiorment la veu *diu*» la poesia («Carles Riba presenta les *Elgies*». *Serra d'Or*, núm. 203, agost 1976, p. 523). La preocupació pel *dir en veu alta* els versos no

hi és nova, en Oliva, ja que havia dedicat un capítol sobre el tema a cadascun dels seus tractats de mètrica publicats per Quaderns Crema: el § XII («Aproximació als models d'execució») de la *Mètrica catalana* (1980, p. 145-156) el § VIII («L'elocució dels versos») de la *Introducció a la mètrica* (1986, p. 93-105) i el § XXI de *La mètrica i el rime de la prosa* (1992, p. 335-351). I, ès clar, és un aspecte que ha tingut ben present en els seus comentaris mètrics de textos, com ara el de «La mètrica d'*In memoriam*, de Gabriel Ferrater» publicat a *Llengua & Literatura* (núm. 9, 1998, p. 419-420). Aquesta dedicació, sumada a l'evident dificultat afegida que suposa el domini de la mètrica, justifica que els textos en vers siguin els que major atenció reben en el seu *Tractat*.

Un *Tractat* que comença amb una «Introducció» escrita «a manera de manifest», que mostra ja el seu caràcter vindicatiu a través de l'anàlisi de la situació del llenguatge oral a l'escola i a la política. El primer capítol mira d'establir les fronteres entre «vers i prosa» (i, subsidiàriament, entre «vers i poesia») a partir de les «unitats d'emissió» de la prosa i de les «unitats mètriques» de la poesia. Els capítols segon i tercer constitueixen una síntesi de la base fonològica necessària per a l'anàlisi prèvia a l'elocució d'un text donat i la seva aplicació al ritme dels versos, amb especial atenció al problema dels encavalcaments i dels versos cesurats. El capítol IV és, segons el mateix Oliva, «el més essencial», i tracta «de les relacions entre el text i l'actor, a partir de l'examen dels múltiples significats dels conceptes “interpretar” i “interpretació”» (p. 10), analitza el paper de la interpretació en l'elocució del text i acaba amb «l'element més important» que és la inoculació d'experiència pròpia al text per part de l'actor. Els dos capítols següents són sengles exemples d'anàlisi prosòdica d'un text en vers (cinquè) i un altre en prosa (sisè), de cara a buscar les possibles maneres de dir-los. El capítol setè «aborda el difícil problema de l'entonació i els èmfasis» (p. 11): aquí la proposta de l'autor —il·lustrada amb un exemple de *Juli Cèsar*— és l'exploració «racional» de les diferents possibilitats per tal que l'instint de l'actor tingui una guia a seguir. El darrer capítol «és una mena d'apèndix on s'examinen els errors fonètics i morfològics més corrents i es donen pistes per corregir-los» (p. 12). Tanca el volum una «Bibliografia sumària» amb una vintena de referències bàsicament de l'àmbit anglosaxó.

L'interès de la lectura del llibre, tanmateix, no rau sols en les seves valuoses aportacions a la matèria de què tracta sinó també en la manera com hi són presentades. Perquè el lector s'adona de seguida dels dos pols entre els quals es mou sempre el discurs: el de la relativització de les afirmacions («Recordaré tan sovint com calgui que les solucions que figuren aquí no són les úniques, sinó tan sols les meves, que, naturalment, puc justificar amb més precisió», p. 97), acompanyada de la modèstia («aquest llibre [...] pretén només despertar l'atenció sobre aquells elements que poden ser una ajuda sobre el tema», p. 9) a un costat, i el dels maximalismes, ben sovint de bracet de l'abrandament («No podem sinó interpretar a partir de l'experiència personal. No es pot fer de cap més manera», p. 86), a l'altre. Tot plegat, des de l'honestetat de qui ensenya en tot moment les seves cartes: «en art, tot és forma; el contingut l'hi posem nosaltres, perquè la forma particular dels productes artístics ens ho permet» (p. 87).

En l'anar i venir per aquests dos extrems, la barreja de registres contribueix a donar encara més agilitat al text. Sobretot dos: l'acadèmic o erudit, propi del professor universitari, i el crític i mordaç, propi del polemista de diari. Quant al primer, que és el que condueix majoritàriament el discurs, cal destacar l'habilitat amb què l'autor va introduint els termes que inunden —com era lògic de pensar tractant-se d'una matèria «tècnica»— el volum i com en va definint el sentit, per bé que alguna vegada en dóna per suposats alguns que no sé si estan gaire a l'abast de l'actor o el lector de teatre i poesia a qui diu (p. 36) que s'adreça el llibre. Pel que fa al segon registre, el text espurneja instants punyents, demolidors, de vegades relegats en nota, com ara els motivats per la indignació davant notícies puntuals (la destitució de Josep Maria Flotats, a la nota 2 de la p. 13) o de nous tombants discutibles de l'educació (el bandeig de l'exercitació de la memòria en les escoles, a la p. 24 n. 4), però tot sovint incorporats dins el mateix discurs: l'allusió a determinades modes d'elocució viciades en els actors (p. 18 s), a la llengua dels polítics (p. 27), a les conseqüències de la llengua dels mass media (p. 35), etc. en són exemplars il·lustradors. La intenció és clara: «Parlo de tot això,

que segur que no em causarà sinó problemes, no pas per demanar al lector que comparteixi les meves indignacions sinó per la necessitat de fer veure que, en gran part, una bona elocució als nostres escenaris no depèn tan sols de la gent de teatre» (p. 168-169).

De tant en tant, com no podia ser altrament en un llibre d'aquesta temàtica, apareix en el text la qüestió del divorci entre el que postula la llengua estàndard i el que practica la llengua parlada. En aquest cas, Oliva es malfia de la manca de permeabilitat i adaptació de la primera cap a la segona: «ciència» té normativament quatre síl·labes, però en la llengua parlada «en té dues»: «és plana i no esdrúixola. L'accent és, per dir-ho d'alguna manera, una marca del passat. I, com que suprimir aquest accent gràfic portaria massa enrenou, és millor deixar les coses tal com estan, però sabent que la pronúncia ja no reflecteix la grafia. És el mateix que passa amb la *ela* geminada, que es manté només en la grafia i ja ha deixat d'existir a la parla viva» (p. 163). És clar que quan Oliva escriu «parla viva» es refereix, mentre que no digui explícitament el contrari, a la seva, que és la del català central, car és sabut que la *ela* geminada és ben viva al balear. La seva posició prové del fet de considerar que «una llengua ha de tenir normes, ha de tenir un estàndard (cosa que és molt millor que tenir-ne tres)» (p. 156) i que, admetent que «les variants valencianes i balears tenen el seu estàndard», «seria absurd dir que els tres estàndards tenen el mateix valor i les mateixes possibilitats» (p. 154). Francesc Vallverdú, en canvi, en el llibre esmentat més amunt, recordava que «la majoria de lingüistes i sociolingüistes coincideixen a no acceptar un model ortològic de tipus castellà o francès, i recomanen models com l'alemany, el rus o l'italià, en que les pronunciancions dialectals són respectades» (p. 16), que és el que ha fet l'Institut d'Estudis Catalans en la seva *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*. És clar que, aquest tema, qui se'l mira de Navata estant l'ha de veure de manera diferent a qui, poso per cas, ha nascut a Mallorca, viu a Barcelona i treballa a Lleida.

No puc acabar aquesta ressenya sense citar un fragment del darrer paràgraf de la introducció, perquè és una autèntica declaració d'amor a la pròpia feina, de confiança en la seva repercussió i d'esperança en la possibilitat de col·laborar en la millora de la pròpia col·lectivitat: «Estic convençut que si a les escoles es posés més èmfasi a llegir en veu alta, obtindríem ciutadans més enamorats del teatre i de la poesia. No sé si això seria cap garantia perquè la gent fos moralment millor; però estic segur que seria una garantia perquè fos més feliç. Aquest és el motiu que m'ha portat a escriure tot el que ve a continuació».